

Предраг Радојевић*

*Војна академија, Универзитет одбране,
Београд, Република Србија*

Драшко Живковић**

*Војна академија, Универзитет одбране,
Београд, Република Србија*

СОЦИОЕКОНОМСКЕ ОДЛИКЕ КАДЕТА ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ***

Сажетак

Предмет овог рада било је истраживање социоекономских одлика кадета Војне академије и покушај да се он дефинише на индивидуалном, породичном и регионалном нивоу. Циљ је био стицање увида у основне социоекономске одлике кадета, њихов опис и повезивање са ширим социоекономским контекстом. Прикупљени су примарни и секундарни подаци, а у анализи су коришћене корелациона, факторска и кластер анализа, и унакрсно табелирање. Утврђено је да регионална припадност сврстава кадете у две групе – оне који потичу из развијених региона на северу Србије и мање развијених јужних региона земље, да је учешће припадника женског пола у кадетској популацији на нивоу развијених европских земљама, да готово 70 одсто кадета потиче из урбаних и полуурбаних средина, да само из региона Шумадије и Западне Србије потиче две петине кадета, и да је надполовично социјално порекло кадета радничко,

* Имејл адреса: predrag.radojevic@va.mod.gov.rs; ORCID: 0000-0003-3832-0184.

** Имејл адреса: drasko.zivkovic@gmail.com; ORCID: 0009-0002-1557-1810.

*** Овај рад представља резултат ангажовања његових аутора у оквиру научно истраживачког пројекта ВА/ДХ/1/24–26 “Вредносне оријентације и однос према традицији кадета Војне академије”.

док војно чини нешто више од једне петине. Скоро три четвртине кадета као средњошколско образовање има Војну или цивилну гимназију, а успех који су остварили у досадашњем школовању се за надполовичан број кадета може окарактерисати као врло добар.

Кључне речи: социоекономске одлике, социоекономски статус, кадети, Војна академија, Србија.

УВОД

Готово да нема феномена у друштвеним наукама чије истраживање не подразумева укључивање социоекономских одлика истраживане популације. Те одлике омогућују да се упознају испитаници, боље опишу или објасне најважнији друштвено-економски услови, али и да се наговесте њихови ставови, проблеми или преференције (Buder et al. 2024; Antonoplis 2023; Manstead 2018; Nichols 2023; Rodriguez-Hernandez et al. 2019; Das et al. 2020).

Сам назив ових одлика упућује са су две науке, социологија и економија, кључне за њихово објашњење. И док социологија своја објашњења даје кроз појмове класе, статуса, престижа и положаја, економија инсистира на категоријама прихода, богатства, власништва и дистрибуције дохотка. Заједнички именитељ социологије и економије у дефинисању социоекономских одлика тиче се друштвено-економских неједнакости. А те неједнакости могу се сагледати на три нивоа – индивидуалном, породичном и регионалном (Rodriguez-Hernandez et al. 2019).

Предмет овог рада било је истраживање социоекономских одлика кадета Војне академије у Београду уз покушај да се он утврди управо на индивидуалном, породичном и регионалном нивоу. Неколико мотива је определило овакво дефинисање предмета истраживања. Прво, социоекономске одлике су један од најважнијих објашњавајућих чинилаца у друштвеним наукама (Harrison 2023, 6731–6733; Rodriguez-Hernandez et al. 2019). Друго, према сазнању аутора овог рада, социоекономске одлике кадета српске војне академије нису биле предмет систематског проучавања, и у том смислу постоје празнине у знању које треба надоместити. Треће, био је присутан и лични мотив аутора да боље упознају популацију којој држе наставу, али и да високошколској установи у којој раде

скицирају основне координате у којима треба посматрати будуће офицере Војске Србије.

Циљ рада био је увид у основне социоекономске одлике кадета, њихов опис и повезивање са ширим социоекономским контекстом. Испуњење тих циљева требало је да пружи могућност за истицање неколико доприноса који овај рад може да има за теорију, друге истраживаче и оне који непосредно раде са кадетима током њиховог школовања и могу да користе резултате добијене у овом истраживању за унапређење рада са њима. У складу са наведеним, сврха овог рада била је извиђајно дескриптивна.

Основно истраживачко питање на коме је био заснован овај рад било је ко данас чини кадете Војне академије. Србија је током претходних четврт века променила свој политичко-економски систем, што се одразило на друштво и социоекономске одлике њених становника (Uvalić 2007; Lazić 2020; Orlović 2011; Manić and Mitrović 2021). Зато је оправдана претпоставка да се променила и популација кадета Војне академије, па је зарад њене провере формулисано шест појединачних одлика које су се односиле на структуру кадета према полу, месту рођења на континијуму рурална – урбана средина, регионе из којих долазе, социјално порекло, претходно образовање и успех у школовању. За овим одликама трагало се прикупљањем примарних података, а ради бољег сагледавања предмета истраживања и квалитета анализе прикупљени и секундарни подаци.

Поред увода овај рад се састоји и од прегледа литературе о социоекономским одликама и социоекономском статусу, са освртом на неке од начина њиховог мерења. У методологији су описани сврха, истраживачки дизајн, врсте и начини прикупљања података и методе, технике и поступци њихове анализе. По представљању резултата, у дискусији је назначено неколико појашњења у светлу којих добијене резултате треба тумачити и повучено је пар паралела са резултатима сличних студија. У закључку су сумирани најважнији резултати, назначени доприноси за теорију, друга истраживања, друштво и Војну академију, али је наведено и пар ограничења у светлу којих треба посматрати ово истраживање.

ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Иако се термини социоекономски статус (СЕС) и социоекономске одлике (СЕО) често користе, у литератури не постоји сагласност о њиховом дефинисању, операционализовању и мерењу. По неким ауторима, СЕС се може дефинисати као друштвено-економска позиција појединца или групе људи и укључује однос између биолошких и одлика које су стечене током живота (Harrison 2023, 6731–6733). Други истичу да је СЕС комбинација образовања, занимања и прихода при чему образовања има корене у Веберовом учењу о друштвеном статусу, занимање је конкретизација образовања у социоекономском миљеу, а приходи су исход претходног (Baker 2014; Powers 2021). Трећа група сматра да су поседовање ресурса и престиж који они доносе суштина СЕС, при чему се ресурси тичу друштвених, економских и културних благодети којима неко има приступ, а престиж одређује неједнакост појединца у друштвеној хијерархији (Krieger et al. 1997).

Феномени неједнакост и стратификација централна су питања социологије као науке (Grusky and Weisshaar 2014; Nichols 2023; Garner et al. 2017). У марксизму за разумевање друштва кључни су класа и класни сукоби оних који контролишу ресурсе и оних који су принуђени да мењају свој рад за наднице (Atkinson 2023; Grusky and Weisshaar 2014; Garner et al. 2017). Вебер проширује разматрања са појмовима статуса и моћи истичући да је статус најзначајнији и да представља неједнакост засновану на разликама у уважавању појединаца и група у друштву (Grusky and Weisshaar 2014; Guidetti and Rehbein 2017). Диркем тврди да је стратификација неопходна за функционисање друштва, а да различите улоге чувају друштвени поредак (Durkheim 2023). По Парсонсу кључан је систем вредности, па су они који су „успешни” у погледу друштвених вредности на вишим позицијама у друштвеној хијерархији (Ormerod 2020).

У економији постоји дуалистички приступ СЕС и СЕО. С једне стране они се или занемарују, умањују и третирају као датост капитализма, док се с друге стране они јасно препознају, наглашавају и анализирају као последица неједнаке расподеле богатства и прихода (Zafirovski 2023). И док се у првој традицији са субјективном теоријом вредности и приступом методолошког индивидуализма интересовање са класа, слојева и група премешта на појединца, у другој се сагледавају узроци неједнакости, а један од показатеља

СЕС је и приступ појединца јавним услугама (Neck 2021; Titmuss 2018; Esping-Andersen 2015). Савремена расправа у економији о режимима вођеним платама и режимима вођеним профитом, која корене има у макроекономским теоријама Михаила Калецког, Николаса Каљдора и Лујиђи Пасинетија, може се тумачити као потврда да тензије између различитих социоекономских група у друштву око расподеле дохотка и даље имају значај и актуелност (Lavoie 2017; Lavoie and Stockhammer 2023).

У литератури постоје неслагања о томе како мерити СЕС. Основни изазов је одабир репрезентативних показатеља који ће омогућити класификовање и поређење (Harrison 2023, 6731–6733). Неки расправљају о објективном и субјективном мерењу СЕС, односно да ли је прикладније да се испитаници сами изјасне о свом статусу или да се он одреди на основу показатеља као што су то приходи или постигнућа (Tan et al. 2020; Manstead 2018). Други износе аргументе за и против мерења појединачним или композитним показатељима (Broer et al. 2019; Sitthiyot and Holasut 2020; Syrovatka and Schlossarek 2019). Трећи пропитују да ли је адекватније мерење на индивидуалном или колективном нивоу (Yang and Gustafsson 2004; Dickinson and Adelson 2004). Четврти претходно сматрају секундарним, истичући да избор показатеља мора бити у складу са научним пољем, истраживаном популацијом, и одабраном дефиницијом СЕС (Harrison 2023, 6731–6733).

МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање о СЕО кадета Војне академије имало је извиђајно дескриптивну сврху. Она је прикладна када се мало зна о истраживаном феномену, ако дата популација није претходно истраживана на систематски начин, ако постоји потреба стицања основног увида у тему истраживања или истраживану популацију и намера додатног разумевања (Blaikie and Priest 2019, 70–71; Saunders et al. 2024, 170–171). Квантитативну методологију условили су тежње за мерењем променљивих, њиховим груписањем, поређењем резултата са другим студијама, и настојање да се компаративном методом истакну сличности и разлике (Saunders et al. 2024, 168).

У истраживању су прикупљени и примарни и секундарни подаци како би се дошло до резултата који ће представљати холистичке информације о предмету истраживања (Wilson and

Joje 2019). Циљ прикупљања примарних података био је опис основних СЕО испитаника на основу података које ће они непосредно пружити, док је сврха секундарних података била додатно објашњење контекста и шире перспективе примарних података (Нох and Boeiје 2005). Примарни подаци прикупљени су анкетом. Тај избор био је условљен природом истраживане појаве, једноставношћу примене, могућношћу за прикупљање великог броја података за кратко време, добијањем јасних и непротивречних одговора и могућношћу да се добијене информације пореде између више група учесника у истраживању (Saunders et al. 2024, 181).

Примарни подаци о СЕО кадета

На основу увида у неколико претходних истраживања која су се односила на популацију кадета војних академија одабрано је шест сличних одлика које су се тицале СЕС (Carreiras et al. 2020; Franke 2000; Dziwanowski 2020; Bertram et al. 2018; Caforio and Martinez 2005; Brown 1989).

Прва се тицала пола испитаника. Укључена је у истраживање на основу показатеља да пол може узроковати неједнакости у СЕС (Daly 2020; Altuzarra et al. 2021). Друга је била место порекла на континијуму рурална – урбана средина. Докази да разлике на континијуму рурална – урбана средина нису само економско, већ и друштвено питање од великог значаја које обликује развој људског капитала, регионалну кохезију и дугорочне трендове раста и развоја оправдали су одабир ове одлике (Castillo et al. 2023). Она је операционализована у складу са номенклатуром територијалних јединица Евростата у три категорије: рурална, полуурбана и урбана средина (Eurostat 2019).

Регионална припадност испитаника је укључена у истраживање јер је Србија земља великих разлика које се испољавају дуж правца север-југ (Molnar 2022; Uvalić and Bartlett 2021; Manić and Mitrović 2021). Услови живота и рада у различитим регионима непосредно условљавају СЕС, и деле становнике према могућностима које су својствене животу у појединим подручјима (Bathelt et al. 2024; Barrios and Strobl 2009). Ова одлика операционализована је према класификацији Републичког завода за статистику на регионе Београда, Војводине, Шумадије и Западне Србије, Јужне и Источне Србије и Косова и Метохије (Republički zavod za statistiku [RZS] 2023d).

Социјално порекло било је важно за испитивање СЕС јер је требало да укаже на миље из кога испитаници потичу, с обзиром да разлике у професијама родитеља производе разлике у породичним приходима, одређују положај у друштву и опредељују друштвене ставове и схватања (Carchedi 2023; Muntaner et al. 2020; Garner et al. 2017; Starčević 2024). Ова одлика операционализована је преко шест нивоа, нудећи избор између земљорадничког, радничког, службеничког, предузетничког, војног и неког другог социјалног порекла.

Пета одлика било је средњошколско образовање. Оно утиче на СЕС тако што се виши нивои образовања повезују са бољим послом, условима рада, већим приходима и благостањем (Rodriguez-Hernandez et al. 2019; Gyimahi-Brempong and Gyapong 1991). Ова одлика операционализована је преко три категорије које су укључиле Војну гимназију, гимназију у грађанству и средњу стручну школу. Шеста одлика била је академско постигнуће испитаника, а укључена је у истраживање јер може да утиче на социјални престиж и стицање важних социјалних и економских ресурса (Liu et al. 2022; Broer et al. 2019).

Секундарни подаци о СЕО кадета

Пошто су примарним подацима обухваћени индивидуални и породични аспекти СЕС, задатак прикупљања секундарних података био је да издвоји информације који ће додатно објаснити примарне податке са аспекта територијалних јединица на којима испитаници имају пребивалиште. Зато су за пет региона Србије, прикупљени подаци о укупном становништву, просечној старости становништва, густини насељености, стопи природног прираштаја, броју неписмених, стопи сиромаштва, броју високообразованих, укупним приходима, личној потрошњи, просечној заради, висини инвестиција у обртна средства, незапослености и компјутерској писмености. У ту сврху коришћене су базе података и публикације Републичког завода за статистику и одговарајуће базе података и публикације неколико међународних организација, јер они за регион Косова и Метохије нису били доступни у државној статистици пошто је овај део територије Србије од 1999. године, а на основу Резолуције 1244, под привременом управом Уједињених нација.

Преглед прикупљених примарних и секундарних података

Од укупно 268 кадета 147. и 148. класе Војне академије учешћу у истраживању одазвало се 201, што представља стопу одзива од 75 одсто. Она се може сматрати задовољавајућом у поређењу са другим истраживањима у којима су учесници били кадети из других земаља или студенти високошколских установа (Carreiras et al. 2020; Franke 2000; Dziwanowski 2020; Nair et al. 2008). Преглед истраживаних СЕО у виду распореда фреквенција и процената приказан је Табели 1.

Табела 1. СЕО учесника у истраживању

Истраживане СЕО	Поткатегорије СЕО	N = 201	
		f	%
Пол	Мушки	143	71,1
	Женски	58	28,9
Категоризација места рођења	Претежно рурална средина	61	30,3
	Полуурбана средина	52	25,9
	Претежно урбана средина	88	43,8
Регионална припадност	Београдски регион	33	16,4
	Војводина	28	13,9
	Шумадија и Западна Србија	82	40,8
	Јужна и Источна Србија	52	25,9
	Косово и Метохија	6	3
Социјално порекло	Земљорадничко	12	6
	Радничко	107	53,2
	Службеничко	15	7,5
	Предузетничко	14	7
	Војно	43	21,4
	Остало	10	5
Претходно образовање	Војна гимназија	96	47,8
	Гимназија у грађанству	49	24,4
	Средња стручна школа	56	27,9
Успех у досадашњем школовању	Одличан	64	31,8
	Врло добар	108	53,7
	Добар	29	14,4

Извор: Обрада аутора

Подаци из Табеле 1 указују да су већину чинили испитаници мушког пола (71,1%), рођени у урбаним срединама (43,8%), да је највише испитаника било из Шумадије и Западне Србије (40,8%), и да је доминантно социјално порекло радничко (53,2%). Највећи број испитаника похађао је Војну гимназију (47,8%), а њихов успех у школовању на Војној академији претежно се може третирати као врло добар (53,7%). Детаљније СЕО су прикупљени у виду секундарних података о неким од основних показатеља о регионима из којих испитаници потичу, а приказани су у Табели 2.

Табела 2. СЕО региона из којих испитаници потичу

	СЕО региона из којих испитаници потичу	Београдски регион	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	Косово и Метохија
1.	Број становника у милионима	1,68	1,74	1,82	1,40	1,58
2.	Просечна старост	42,73	43,64	44,31	44,86	32,55
3.	Густина насељености на км ²	519,9	80,5	68,7	53,6	49
4.	Природни прираштај	-3,7	-7,3	-7,6	-9,8	0,7
5.	Неписменост (%)	0,27	0,69	0,61	1,05	6
6.	Стопа сиромаштва (%)	4	5,9	7	11,1	23
7.	Удео високообразованих (%)	27,45	14,37	11,6	12,07	6,2
8.	Приходи (у РСД)	41.708	33.571	30.956	30.509	14.472
9.	Лична потрошња (у РСД)	40.197	34.371	31.482	31.145	14.212
10.	Просечна зарада (у РСД)	130.541	98.165	86.940	89.202	67.260
11.	Инвестиције у обртна средства (у милионима евра)	7.965,58	2.955,42	1.435,49	1.716,96	2.533,63
12.	Незапосленост (%)	7,2	9,1	10,3	13,2	10,9
13.	Компјутерска писменост (%)	60,08	43,58	39,46	39,56	35

Извори: CEIC 2024a; CEIC 2024b; Earthly Data 2024; Standard Bank Group 2024; Regional Cooperation Council [RCC] 2022; Republički zavod za statistiku [RZS] n.d.; Republički zavod za statistiku [RZS] 2023a; Republički zavod za statistiku [RZS] 2024; Republički zavod za statistiku [RZS] 2025; Trading Economics 2024a; Trading Economics 2024b; Trading Economics 2024c; UNICEF 2021; Vuković and Babović 2022; World Bank Group [WBG] 2024a; World Bank Group [WBG] 2024b;

Највише становника у Србији има регион Шумадије и Западне Србије. Највећа просечна старост становништва карактеристична је за Јужну и Источну Србију. Позитивни природни прираштај се бележи једино на Косову и Метохији, где постоји и највиши проценат неписмених, највиша стопа апсолутног сиромаштва и најмањи удео високообразованих у укупном становништву. С друге стране, Београдски регион је најгушће насељен, има највише приходе по становнику, највишу личну потрошњу, просечну зараду, запосленост, компјутерску писменост и ниво инвестиција у обртна средства.

Методe, технике и поступци обраде и анализе података

Бројни методи, технике и поступци примењени су у обради и анализи података. Коришћени рачунарски пакет био је Статистички пакет за друштвене науке (*Statistical Package for Social Sciences, IBM SPSS*). Поред дескриптивне статистике коришћени су Кендал тау корелација (*Kendall's Tau correlation*), извиђајна факторска анализа (*Exploratory factor analysis*) кластер анализа (*Cluster analysis*) и унакрсно табелирање (*Cross tabulation*).

Корелациона анализа имала је за циљ да укаже на зависност или самосталност података (Но 2018, 147–148). Извиђајна факторска анализа требала је да провери постојање релативно стабилне структуре података, и да одреди која променљива има највећи утицај (Ruso 2009, 157). Кластер анализа имала је задатак да групише податке и да образује таксономију (Hair et al. 2019, 192–201). Унакрсним табелирањем представљени су примарни подаци за сваки од кластера које је издвојила кластер анализа.

РЕЗУЛТАТИ

Резултати корелационе анализе представљени су Табели 3. С обзиром да се радило о категоријским променљивама са неједнаким интервалима између њихових поткатегорија израчунати су коефицијенти Кендал-тау корелације τ (Cleff 2025, 113–114).

Табела 3. Корелација између истраживаних СЕО

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Пол (1)	τ (p)	1					
Место рођења (2)	τ (p)	-0,10 (0,13)	1				
Регионална припадност (3)	τ (p)	0,11 (0,10)	-0,07 (0,22)	1			
Социјално порекло (4)	τ (p)	0,01 (0,81)	0,32** (0,00)	0,01 (0,82)	1		
Претходно образовање (5)	τ (p)	-0,17** (0,01)	-0,00 (0,94)	-0,03 (0,67)	0,01 (0,91)	1	
Успех у досадашњем школовању (6)	τ (p)	-0,22** (0,00)	0,06 (0,32)	-0,13* (0,03)	-0,01 (0,87)	0,03 (0,61)	1

* Корелација је статистички значајна на нивоу 0,05; ** Корелација је статистички значајна на нивоу 0,01.

Извор: Обрада аутора

Добијене су четири статистички значајне корелације (негативна корелација мале јачине између пола и претходног образовања испитаника $\tau = -0,17$; негативна корелација мале јачине између пола и успеха у школовању, $\tau = -0,22$; позитивна корелација средње јачине између категоризације места рођења и регионалне припадности, $\tau = 0,32$; негативна корелација мале јачине између регионалне припадности и успеха у школовању, $\tau = -0,13$). На основу ових резултата закључено је да истраживане СЕО представљају самосталне чиниоце.

Извиђајном факторском анализом требало је променљиве мерене различитим инструментима груписати у факторе и издвојити ону која производи највећи ефекат (Hair et al. 2019, 144–147).¹ Резултати те анализе представљени су у Табели 4.

¹ Извиђајна факторска анализа била је заснована на методу главних компоненти, који је погоднији за ситуације у којима се захтева сажимање више разнородних чинилаца, и косој, односно облимин ротацији, која више одговара ситуацијама када се претпоставља да ставке укључене у анализу треба да произведу заједнички ефекат (Hair et al. 2019, 144–147).

Табела 4. Резултати извиђајне факторске анализе

Кајзер-Мејер-Олкинова мера адекватности скупа и Бартлетов тест сферичности					
Кајзер-Мејер-Олкинова мера адекватности скупа				0,62	
Бартлетов тест сферичности				χ^2	51,65
				df	15
				p	0,00
Укупно објашњена варијанса					
Компонента	Почетне карактеристичне вредности			Издвојена сума квадратних оптерећења	
	Укупно	% варијансе	Кумулативни %	% варијансе	Кумулативни %
1	1,46	24,40	24,40	24,40	24,40
2	1,29	21,45	45,85	21,45	45,85
3	1,01	16,84	62,69	16,84	62,69
4	0,87	14,57	77,26		
5	0,74	12,28	89,55		
6	0,63	10,45	100,00		
Факторска оптерећења					
				Основна	Издвојена
Пол				1,00	0,57
Место рођења				1,00	0,68
Регионална припадност				1,00	0,81
Социјално порекло				1,00	0,69
Претходно образовање				1,00	0,51
Успех у досадашњем школовању				1,00	0,49
Метод издвајања: метод главних компоненти					
Метод ротације: облимин					

Извор: Обрада аутора

Према подацима из Табеле 4 вредност Кајзер-Мејер-Олкиновог показатеља била је 0,62, $p < 0,05$, а Бартлетовог теста сферичности $\chi^2 (15, n = 201) = 51,65$, $p = 0,00$, па су подаци били прикладни за извиђајну факторску анализу. Кателов критеријум дијаграма превоја и поређење са резултатима поступка Хорнове паралелне анализе у Монте Карло симулацији показали су да се могу издвојити три фактора са укупно објашњеном варијансом од 62,69 одсто. Регионална припадност испитаника била је истраживана СЕО са највећим факторским оптерећењем $\rho = 0,81$, и узета је као основ за кластер анализу. Прво је одређен оптималан број кластера, а затим

су секундарни подаци о СЕО послужили за смештање сваког од пет региона у одговарајући кластер.² Резултати ове анализе дати су у Табели 5.

Табела 5. Резултати кластер анализе

Сажетак модела						
Број улазних променљивих		Број издвојених кластера			Просечна мера кохезије и раздвајања	
6		2			0,35	
Припадност кластерима						
Редни број	Променљива			Кластер	Удаљеност	
1	Београдски регион			1	17129,32	
2	Војводина			1	17129,32	
3	Шумадија и Западна Србија			2	10010,88	
4	Јужна и Источна Србија			2	11078,54	
5	Косово и Метохија			2	20985,57	
Анализа варијансе						
	Кластер		Грешка		<i>F</i> статистика	<i>p</i>
	<i>M</i> ²	<i>df</i>	<i>M</i> ²	<i>df</i>		
Број становника	0,01	1	0,03	3	0,48	0,54
Просечна старост	8,18	1	32,37	3	0,25	0,65
Густина насељености	53256,53	1	33853,56	3	1,57	0,30
Природни прираштај	0,00	1	23,88	3	0,00	0,99
Неписменост	5,63	1	5,72	3	0,98	0,39
Стопа сиромаштва	90,13	1	46,89	3	1,92	0,26
Број високообразованих	132,30	1	36,17	3	3,66	0,15
Укупни приходи	182350845,63	1	69824843,06	3	2,61	0,20
Лична потрошња	163454689,20	1	70667374,67	3	2,31	0,23
Просечна зарада	1324202353,20	1	271797608,00	3	4,87	0,11
Инвестиције у обртна средства	15252267,86	1	4400515,72	3	3,47	0,16
Незапосленост	13,33	1	2,22	3	6,00	0,09
Компјутерска писменост	320,13	1	72,22	3	4,43	0,13

Извор: Обрада аутора

² Кластер анализа обављена је методама двостепене анализе (*Two-steps*) и К-средњих вредности (*K-means*) чији алгоритми аутоматски одређују оптимални број кластера, а затим сваки податак додељују неком кластеру на основу Еуклидове удаљености, минимизирајући збир квадрата растојања између тачака података и одговарајућих центара кластера (Hair et al. 2019, 218).

Према подацима из Табеле 5, образована су два кластера, први северни у коме су Београдски регион и Војводина, и други јужни у којем су се нашли Шумадија и Западна Србија, Јужна и Источна Србија и Косово и Метохија. Највећи утицај на образовање кластера имале су променљиве незапосленост, $F = 6,00$, просечна зарада, $F = 4,87$, компјутерска писменост, $F = 4,43$, и број високообразованих, $F = 3,66$.³

Ради стицања непосредног увида у расподелу истраживаних СЕО и њихових подврста по кластерима унакрсним табелирањем је образована Табела 6.

Табела 6. Дистрибуција основних СЕО по кластерима

Категорије СЕО	Поткатегорије СЕО	Кластер 1 $n_1 = 61$ (30,3%)	Кластер 2 $n_2 = 140$ (69,7%)
Пол	Мушки, $n = 143$	35,7%	64,3%
	% у кластеру, $n = 58$	83,6%	65,7%
	Женски	17,2%	82,8%
	% у кластеру	16,4%	34,3%
Место рођења	Претежно рурална, $n = 61$	26,2%	73,8%
	% у кластеру	26,2%	32,1%
	Полуурбана, $n = 52$	23,1%	76,9%
	% у кластеру	19,7%	28,6%
	Претежно урбана, $n = 88$	37,5%	62,5%
	% у кластеру	54,1%	39,3%

³ Робусност, ваљаност кластер анализе проверена је логистичком регресијом са примарним подацима. Циљ је био да се провери у којој мери основне СЕО објашњавају регионалну поделу испитаника у два класера. Модел логистичке регресије се на основу резултата омнибус теста $\chi^2 = 32,18$ (13, $N = 201$), $p = 0,00$ и Хосмер-Лемедшоу теста $\chi^2 = 9,13$ (8), $p = 0,33$ може оценити као ваљан, односно он објашњава 69,2 одсто варијансе, чиме је потврђена ваљаност резултата кластер анализе.

Социјално порекло	Земљорадничко, $n = 12$	25,0%	75,0%
	% у кластеру	4,9%	6,4%
	Радничко, $n = 12$	28,0%	72,0%
	% у кластеру	49,2%	55,0%
	Службеничко, $n = 15$	40,0%	60,0%
	% у кластеру	9,8%	6,4%
	Предузетничко, $n = 14$	35,7%	64,3%
	% у кластеру	8,2%	6,4%
	Војно, $n = 43$	34,9%	65,1%
	% у кластеру	24,6%	20,0%
	Остало, $n = 10$	20,0%	80,0%
	% у кластеру	3,3%	5,7%
Претходно образовање	Војна гимназија, $n = 96$	28,1%	71,9%
	% у кластеру	44,3%	49,3%
	Гимназија у грађанству, $n = 49$	28,6%	71,4%
	% у кластеру	23,0%	25,0%
	Средња стручна школа, $n = 56$	35,7%	64,3%
Успех у досадашњем школовању	% у кластеру	32,8%	25,7%
	Одличан, $n = 64$	25,00	75,00
	% у кластеру	26,20	34,30
	Врло добар, $n = 108$	29,6%	70,4%
	% у кластеру	52,5%	54,3%
	Добар, $n = 29$	44,8%	55,2%
	% у кластеру	21,3%	11,4%

Извор: Обрада аутора

На основу података из Табеле 6 уочљиво је да је учешће испитаника женског пола било дупло веће у јужном у односу на северни кластер, да је у северном кластеру било присутно веће учешће испитаника из потпуно урбаних средина као и оних који имају војно порекло и долазе из средњих стручних школа. С друге стране, у јужном кластеру било је израженије учешће кадета који су постигли одличан успех у досадашњем школовању.

ДИСКУСИЈА

Анализа примарних података је показала да је већина популације кадета Војне академије мушког пола, уз значајно учешће девојака, да скоро 70 одсто кадета потиче из урбаних и полуурбаних средина, да само из Шумадије и Западне Србије долази

две петине кадета, и да је надполовично социјално порекло кадета радничко, док војно чини око једне петине. Скоро три четвртине кадета као средњошколско образовање има Војну гимназију или гимназију у грађанству, а успех који су остварили у школовању се за надполовичан број њих може означити као врло добар. Укључивањем секундарних података у анализу показало се да је регионална припадност испитаника променљива која утиче на њихову поделу на два кластера. Првом, северном припадају кадети који потичу из Београдског региона и Војводине, који су најразвијенији делови Србије по бројним СЕО од стопе незапослености, просечне зараде, до броја компјутерски писмених и удела високообразованих. Другом, јужном кластеру припадају кадети који потичу из Шумадије и Западне Србије, Јужне и Источне Србије и Косова и Метохије. Ради тумачења ових резултата неопходно је истаћи неколико опсервација из ширег социоекономског контекста.

Прво, региони јужног кластера заостају у укупном развоју за северним. Подела север – југ у Србији се током претходних четврт века приватизације, либерализације и дерегулације продубила, па је тренутно једна од највиших у Европи (Uvalić and Bartlett 2021; Manić and Mitrović 2021; Molnar 2022). Моноцентристички развој условио је да северни кластер, који чини око трећине Србије, остварује више од две трећине бруто друштвеног производа, да има највише инвестиција и то оних усмерених на знање и иновације (Molnar 2022). Региони јужног кластера налазе у ономе што је развојна економија још половином прошлог века назвала „зачараним кругом неједнакости”.

Друго, јужни кластер има веома неповољни демографско-миграциони тренд који се огледа у масовном напуштању руралних и полуурбаних средина од стране млађе и образованије популације (Jandrić et al. 2024; Sauer et al. 2019). Шумадија и Западна Србија просечно годишње губе око 3.500, а Јужна и Источна Србија око 3.000 становника, док Београдски регион истовремено повећава бројност за око 5.500 становника, а Војводина за око 1.000 (Republički zavod za statistiku [RZS] 2023b).

Треће, неповољни трендови тичу се и опадања удела руралне популације у свим регионима, па је њен број од 2000. године смањен за преко 700.000 становника (MacroTrends 2025). При том, одрживост руралних подручја више је угрожена у јужном у односу на северни кластер (Drobnjaković et al. 2022).

Четврто, оба кластера одликује високо заступљено радничко социјално порекло. При том треба имати на уму да је индустријска производња у Србији још увек на половини оне из 1989. године, да је током транзиције изгубљено преко 800.000 радних места у индустрији, да је либерализација радног права свела на минимум социјалну сигурност запослених, а прерађивачка индустрија готово уништена и без могућности да опет буде сектор опоравка економије, јер је њено учешће у националном бруто друштвеном производу сведено на 13,5 одсто (Uvalić 2021; Arsić 2013; Republički zavod za statistiku [RZS] 2023c).

Пето, у северном кластеру концентрисано је око 60 одсто, а у јужном, који чини две трећине територије Србије, свега 40 одсто запослених. Од укупног броја запослених у Србији, 35,6 одсто је у Београдском региону, 25,1 одсто у Војводини, 22,7 одсто у Шумадији и Западној Србији, а у Јужној и Источној Србији тек 16,6 одсто (Republički zavod za statistiku [RZS] n.d.).

Једно од ретких сличних претходних истраживања рађено је за потребе Југословенске народне армије пре више од половине века (Рајевић et al. 1974). Анкетирано је 5.839 ученика завршних разреда средњих школа од којих је њих 14,3 одсто са подручја уже Србије, 22 одсто са Косова и 10,3 одсто из Војводине, хтелo да упише Војну академију. За упис на Војну академију било је углавном опредељено рурално становништво и оно из места до 50.000 становника. На другој позицији били су испитаници радничког, а тек потом они службеничког порекла.

Ако спроведено истраживање упоредимо са неколико доступних истраживања из других земаља, која су такође спроведена међу популацијом кадета, може се истаћи неколико сличности и разлика.

Прво, поређењем података о полу долазимо од информације да готово исти проценти младића и девојака чине кадетску популацију у развијеним европским земљама (Bertram et al. 2018). То указује да према овој СЕО српска војна академија прати трендове у развијеним европским земљама и да је проценат девојака међу кадетима Војне академије у Београду и виши од неких других европских земаља у којима преовладавају традиционалне вредности као што је то Португалија у којој се број девојака међу кадетима 14,7 одсто (Carreiras et al. 2020).

Друго, када је категоризација места рођења српских кадета на континијуму рурална – урбана средина у питању, добијени резултати су слични истраживањима из развијених европских земљама, односно 43,8 одсто популације српских кадета наспрам 50% популације кадета у развијеним европским земљама као што су Француска, Италија, Шпанија, Шведска, Португалија, долази из урбаних средина (Сафоріо and Мартинез 2005; Carreiras et al. 2020). Тај број битно је различит од истраживања у неким земљама Источне Европе и Блиског Истока, у којима кадети војних академија углавном потичу из руралних средина (Brown 1989; Сафоріо and Мартинез 2005). При том, посматрано по кластерима у северном се бележи 54,1 одсто, а у јужном 39,3 одсто испитаника који потичу из претежно урбаних средина.

Треће, по питању регионалне припадности кадета из Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије долази чак две трећине кадета Војне академије. Та информација слична је информацији из истраживања спроведеног међу турским кадетима где око 60 одсто популације кадета потиче из региона Анадолије и Црног мора који се по неким од основних СЕО могу упоредити са наведеним регионима из Србије (Brown 1989).

Четврто, преко половине кадета српске војне академије потиче из радничких породица, и у том смислу постоји сличност са ситуацијом у Чешкој Републици и Пољској, где око 60 одсто кадета има исто социјално порекло, и постоји битна разлика у односу на неке друге земље као што су то Шпанија, Шведска и Турска где је доминантно војно порекло кадета (Сафоріо and Мартинез 2005; Dziwanowski 2020; Brown 1989). Друга социјална група по величини из које потичу српски кадети је група породица са војном традицијом, и по овој одлици спроведено истраживање најсличније је онима која су спроведена међу португалским и пољским кадетима (Carreiras et al. 2020; Сафоріо and Мартинез 2005; Dziwanowski 2020; Brown 1989).

Пето, готово половину српских кадета чине они који су завршили Војну гимназију, а четвртину чине некадашњи ученици цивилних гимназија. Такав резултат битно се разликује од истраживања међу кадетима у Пољској, где 90 одсто кадета за претходно образовање има Војну гимназију, а свега 10 одсто неке од средњих стручних школа, док у Турској популацију кадета чини 63,83 одсто оних који су завршили војне средње школе и 36,17 одсто

оних који су завршили цивилне средње школе (Dziwanowski 2020; Brown 1989).

ЗАКЉУЧАК

Спроведено истраживање било је руковођено питањем о томе какве су СЕО кадета српске војне академије. Сврха истраживања била је стицање увида у њих и њихов опис. По питању пола већина кадета је мушког пола, уз значајно учешће девојака, које се креће око просека у развијеним европским земљама, око 70 одсто кадета долази из урбаних средина, а из Шумадије и Западне Србије долази две петине кадета. Више од половине кадета има радничко порекло, а војно чини око 20 одсто. Око 75 одсто кадета има завршену Војну гимназију или гимназију у грађанству, а у досадашњем школовању надполовичан број кадета има врло добар успех. Основа за поделу кадета на кластере је њихова припадност северном, односно јужном кластеру који се поклапају са поделом Србије на развијени север и мање развијени југ.

Основни допринос спроведеног истраживања је систематско представљање СЕО кадета српске војне академије. Добијени резултати потврђују тезу из истраживања о кадетима војних академија других земаља да се у савременим условима састав војних академија променио и да га углавном чине они млади људи чије социјално порекло не нуди могућност за превелику друштвену мобилност када су статус и престиж у питању. У односу на истраживања кадетске популације у другим земљама, спроведено истраживање је истовремено обухватило више СЕО и користило примарне и секундарне податке ради што детаљнијег увида у истраживани феномен. Поред тога, и у спроведеном истраживању потврђена је подела Србије на развијени север и неразвијени југ.

У методолошком смислу, рад је илустровао како се из примарних и секундарних података уз примену бројних техника и поступака статистичке анализе може доћи до детаљних информација које ће открити СЕО неке популације. С обзиром да је истраживана популација била само популација кадета Војне академије добијени резултати не могу се генерализовати, али другим истраживачима, посебно оним који истражују СЕО младих или студената цивилних универзитета може представљати референтну тачку за поређење, и путоказ о нивоима анализе.

Без обзира на извиђајно дескриптивни карактер, овај рад је један од важних покушаја да се укаже на СЕО кадета у Србији, јер су слична истраживања од оснивања Војне академије била ретка. Притом, у тумачењу његових резултата посебно треба имати у виду да се војне академије разликују од других високошколских установа по томе што нуде пуне стипендије својим студентима, односно ефикасно уклањају финансијску баријеру за даље образовање, што доводи до ширег спектра СЕО кадета у поређењу са цивилним факултетима где школарина и трошкови становања могу бити ограничавајући фактор.

Поред доприноса за теорију и друге истраживаче, ово истраживање има и неколико практичних доприноса. Подаци добијени из секундарних извора показују три ствари. Прво, депопулација је највећа у регионима из којих долази највећи број кадета. Друго, присутан је тренд миграција из руралних и полуурбаних средина из којих долази више од половине кадета. Треће, изражена је тенденција смањења социјалних слојева из којих долази више од пола кадета услед деиндустријализације економије и смањења бројног стања Војске Србије. Све наведено указује да би у будућности проблем популе Војне академије могао бити израженији. Могуће решење су свеобухватне мере на побољшању СЕС официра, које се не би састојале само у повећању месечних прихода да би војни позив привукао више младих чије социјално порекло није само радничко, односно војно. Спровођење ширих мера би могло позитивно утицати да се за војни позив определи већи број оних са вишим успехом постигнутим током школовања и оних за завршеним престижнијим средњим школама. Овај задатак, који са аспекта реализације превазилази Војну академију и Универзитет одбране, а са аспекта метода до сада форсиране маркетиншке активности, треба да пође од чињенице да на традицији заснован, висок углед војске у друштву није гарант довољне и квалитетне популе кадром.

Како је свака појединачна студија резултат компромиса које у датом тренутку истраживачи морају да направе, резултате овог истраживања треба посматрати у светлу неколико ограничења. Прво, број истраживаних СЕО које су прикупљене анкетом био је шест, а њих 13 су секундарни подаци. Друго, у истраживање су биле укључене само две од четири класе кадета српске војне академије и кадети нису били разврстани по студијским програмима које похађају. Треће, представљени резултати су део ширег истраживачког

пројекта, а сврха овог рада била је извиђајно дескриптивна и није обухватила испитивање узрочних односа. Четврто, исказивање СЕО у процесу прикупљања примарних података било је субјективно засновано и препуштено испитаницима. Пето, у компаративној анализи добијени резултати поређени су само са онима из неколико доступних претходних студија које су објављене на енглеском језику. Шесто, анализирани подаци били су подаци пресека, а све будуће студије које претендују да имају објашњавајући карактер и понуде увид у трендове, морале би да буду лонгитудинално засноване.

Без обзира на наведено, аутори овог рада верују да он представља добру полазну основу за сва даља и дубља истраживања. Зато будућа истраживања могу проширити број истраживаних СЕО, укључити и кадете почетне и завршне године без обзира на огромне разлике у њиховој социјализацији са условима живота, учења и рада на Војној академији, користити и неке од композитних мера или већ тестираних скала за вредновање СЕС, укључити податке на основу којих може да се прецизније процени социјални, економски и културни капитал породица из којих кадети потичу, и размотрити питање како се све то одражава на њихове личне вредносне оријентације, ставове које имају према друштву и економском окружењу у које живе и у којем су се определили за војни позив.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Altuzarra, Amaia, Catalina Galvez-Galvez, and Ana Gonzalez-Flores. 2021. "Is Gender Inequality a Barrier to Economic Growth? A Panel Data Analysis of Developing Countries." *Sustainability* 13 (1): 367. DOI: 10.3390/su13010367.
- Antonoplis, Stephen. 2023. "Studying Socioeconomic Status: Conceptual Problems and an Alternative Path Forward." *Perspectives on Psychological Science* 18 (2): 275–292. DOI: 10.1177/17456916221093615.
- Arsić, Miloško. 2013. „Da li je privatizacija glavni krivac za gubitak radnih mesta u Srbiji?" *Kvartalni monitor* 34: 71–73.
- Atkinson, Will. 2023. *Class*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Baker, Elizabeth H. 2014. "Socioeconomic Status – Definition." *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society*, 2210–2214. Hoboken: John Wiley & Sons.

- Barrios, Salvador, and Eric Strobl. 2009. "The Dynamics of Regional Inequalities." *Regional Science and Urban Economics* 39 (5): 575–591. DOI: 10.1016/j.regsciurbeco.2009.03.008.
- Bathelt, Harald, Maximilian Buchholz, and Michael Storper. 2024. "The Nature, Causes, and Consequences of Inter-regional Inequality." *Journal of Economic Geography* 24 (3): 353–374. DOI:10.1093/jeg/lbae005.
- Bertram, Christine, Anja Meierkord, and Laurie Day. 2018. "The Cadet Experience: Understanding Cadet Outcomes." *Department for Education of the United Kingdom*. Last Accessed January 19, 2025. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5aa80151e5274a3e391e3d76/The_cadet_experience-understanding_cadet_outcomes.pdf.
- Blaikie, Norman, and Jan Priest. 2019. *Designing Social Research: The Logic of Anticipation*. Cambridge: John Wiley & Sons.
- Broer, Markus, Yifan Bai, and Frank Fonseca. 2019. "A Review of the Literature on Socioeconomic Status and Educational Achievement." *Socioeconomic Inequality and Educational Outcomes: Evidence from Twenty Years of TIMSS* 7–17. DOI: 10.1007/978-3-030-11991-1_2.
- Brown, James. 1989. "The Military and Society: The Turkish Case." *Middle Eastern Studies* 25 (3): 387–404. DOI: 10.1080/00263208908700788.
- Buder, Iris, David Fields, Gwyneth Donahue, and Maria Ramirez. 2024. "Stratification Economics and Occupational Prestige: A Theoretical and Empirical Approach." *Review of Political Economy* 36 (4): 1678–1697. DOI:10.1080/09538259.2022.2142464.
- Caforio, Giuseppe, and Rafael Martínez. 2005. *The Spanish Cadet in the European Military Context: A Comparative Analysis of the Professional Socialisation*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Carchedi, Guglielmo. 2023. *On the Economic Identification of Social Classes*. London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Castillo, Carolina Perpina, Sjoerdje van Heerden, Ricardo Barranco, Chris Jacobs-Crisioni, Mert Kompil, Andrius Kučas, Jean Philippe Aurambout, Filipe Batista e Silva, and Carlo Lavalle. 2023. "Urban–Rural Continuum: An Overview of Their Interactions and Territorial Disparities." *Regional Science Policy & Practice* 15 (4): 729–769. DOI: 10.1111/rsp3.12592.

- Carreiras, Helena, Fernando Bessa, Patrícia Avila, and Luis Malheiro. 2020. "Cadets in Portuguese Military Academies: A Sociological Portrait." *Sociologia, Problemas e Praticas* 93: 9–29.
- CEIC. 2024a. "Kosovo Monthly Earnings." *CEIC*. Last Accessed December 15, 2024. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/kosovo/monthly-earnings>.
- CEIC. 2024b. "Kosovo Consumption Expenditure: per Capita." *CEIC*. Last Accessed December 15, 2024. <https://www.ceicdata.com/en/kosovo/consumption-expenditure-per-capita>.
- Cleff, Thomas. 2025. *Applied Statistics and Multivariate Data Analysis for Business and Economics: A Modern Approach Using SPSS, Stata, and Excel*. Cham: Springer.
- Daly, Mary. 2020. *Gender Inequality and Welfare States in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Das, Sreyoshi, Camelia M. Kuhnen, and Stefan Nagel. 2020. "Socioeconomic Status and Macroeconomic Expectations." *The Review of Financial Studies* 33 (1): 395–432. DOI: 10.1093/rfs/hhz041.
- Davis, Kingsley, and Wilbert E. Moore. 2006. "Some Principles of Stratification." In *Inequality – Classic Readings in Race, Class, and Gender*, eds. David Gursky, 1–66. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Dickinson, Emily R., and Jill L. Adelson. 2014. "Exploring the Limitations of Measures of Students Socioeconomic Status (SES)." *Practical Assessment, Research & Evaluation* 19 (1): 1. DOI: 10.7275/mkna-d373.
- Drobnjaković, Marija, Žaklina Stojanović, and Sonja Josipović. 2022. "Rural Areas and Rural Economy in Serbia." In *The Geography of Serbia: Nature, People, Economy*, eds. Emilija Manić, Vladimir Nikitović, and Predrag Djurović, 289–303. Cham: Springer Nature.
- Durkheim, Emile. 2023. "The Division of Labour in Society." In *Social Theory Re-wired – New Connections to Classical and Contemporary Perspectives*, eds. Wesley Longhofer and Daniel Winchester, 15–34. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Dziwanowski, Kamil. 2020. "Values and Norms of Behaviour in the Life of Cadets." *Security and Defence Quarterly* 29 (2): 73–94.
- Earthly Data. 2024. "Median Age of Kosovo (under UNSC res. 1244)." *Earthly Data*. Last Accessed December 12, 2024. <https://database.earth/population/kosovo-under-uns-res-1244/median-age>.

- Esping-Andersen, Gosta. 2015. "Welfare Regimes and Social Stratification." *Journal of European Social Policy* 25 (1): 124–134. DOI: 10.1177/0958928714556976.
- Eurostat. 2019. "Territorial Typologies Manual – Urban-rural Typology." *Eurostat*. Last Accessed January 28, 2025. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual_-_urban-rural_typology.
- Franke, Volker C. 2000. "Duty, Honor, Country: The Social Identity of West Point Cadets." *Armed Forces & Society* 26 (2): 175–202. DOI: 10.1177/0095327X0002600202.
- Garner, Roberta, Black Hawk Hancock, and Grace Budrys. 2017. "Social Class and Socioeconomic Inequality." In *Rethinking Contemporary Social Theory*, eds. Roberta Garner, Hawk Hancock Black, and Grace Budrys, 174–190. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Grusky, David B. and Katherine R. Weisshaar. 2014. *Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*. Philadelphia: Westview Press/Perseus Books Group.
- Guidetti, Giovanni, and Boike Rehbein. 2017. "Theoretical Approaches to Inequality in Economics and Sociology." In *Inequality in Economics and Sociology: New Perspectives*, eds. Gilberto Antonelli and Boike Rehbein, 7–29. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Gyimah-Brempong, Kwabena, and Anthony O. Gyapong. 1991. "Production of Education: Are Socioeconomic Characteristics Important Factors?" *Eastern Economic Journal* 17 (4): 507–521.
- Hair, Joseph F., William C. Black, Barry J. Babin, and Rolph E. Anderson. 2019. *Multivariate Data Analysis*. Hampshire: Cengage Learning.
- Harrison, Cynthia M. 2023. "Socioeconomic Status (SES)." In *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, 6731–6733. Cham: Springer Nature.
- Ho, Robert. 2018. *Understanding Statistics for the Social Sciences with IBM SPSS*. Boca Raton: Chapman and Hall/CRC Press.
- Hox, Joop J., and Hennie R. Boeije. 2005. "Data Collection, Primary vs. Secondary." *Encyclopedia of Social Measurement*, 593–599. Amsterdam: Elsevier.
- Jandrić, Maja, Dejan Molnar, and Svetozar Tanasković. 2024. „Socioekonomski i migratorni profili NUTS 3 oblasti u Srbiji." *Ekonomске ideje i praksa* 53: 45–61. DOI: 10.54318/eip.2024.mj.373.
- Krieger, Nancy, David R. Williams, and Nancy E. Moss. 1997. "Measuring Social Class in US Public Health Research: Concepts, Methodologies,

- and Guidelines.” *Annual Review of Public Health* 18 (1): 341–378. DOI: 10.1146/annurev.publhealth.18.1.341.
- Lavoie, Marc. 2017. “The Origins and Evolution of the Debate on Wage-led and Profit-led Regimes.” *European Journal of Economics and Economic Policies* 14 (2): 200–221. DOI: 10.4337/ejeep.2017.02.04.
- Lavoie, Marc, and Engelbert Stockhammer. 2023. “Wage-led Growth: Concept, Theories and Policies.” *Trimestre Economico* 90 (357): 215–265. DOI:10.20430/ete.v90i357.1781.
- Lazić, Mladen. 2020. “Social Stratification Changes in Serbia. An Introduction.” *Comparative Southeast European Studies* 68 (3): 291–302. DOI: 10.1515/soeu-2020-0023.
- Liu, Juan, Peng Peng, Baobao Zhao, and Liang Luo. 2022. “Socioeconomic Status and Academic Achievement in Primary and Secondary Education: A Meta-analytic Review.” *Educational Psychology Review* 34 (4): 2867–2896. DOI: 10.1007/s10648-022-09689-y.
- Macrotrends. 2025. “Serbia Rural Population 1960–2025.” *Macrotrends*. Last Accessed February 2, 2025. <https://www.macrotrends.net/globalmetrics/countries/SRB/serbia/ruralpopulation>.
- Manić, Emilija, and Đorđe Mitrović. 2021. “Unbalanced Development – Regional Disparity Analysis in Serbia.” *Economic Themes* 59 (1): 45–60. DOI: 10.2478/ethemes-2021-0003.
- Manstead, Antony S. 2018. “The Psychology of Social Class: How Socioeconomic Status Impacts Thought, Feelings, and Behaviour.” *British Journal of Social Psychology* 57 (2): 267–291. DOI: 10.1111/bjso.12251.
- Molnar, Dejan. 2022. “Regional Disparities in Serbia.” In *The Geography of Serbia: Nature, People, Economy*, eds. Emilija Manić, Vladimir Nikitović, and Predrag Djurović, 305–312. Cham: Springer Nature. DOI: 10.1007/978-3-030-74701-5_23.
- Muntaner, Carles, John Lynch, and Gary L. Oates. 2020. “The Social Class Determinants of Income Inequality and Social Cohesion.” In *The Political Economy of Social Inequalities*, eds. Vincente Navarro, 367–399. London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Nair, Chenicheri Sid, Phillip Adams, and Patricie Mertova. 2008. “Student Engagement: The Key to Improving Survey Response Rates.” *Quality in Higher Education* 14 (3): 225–232. DOI: 10.1080/13538320802507505.

- Neck, Reinhard. 2021. "Methodological Individualism: Still a Useful Methodology for the Social Sciences?" *Atlantic Economic Journal* 49 (4): 349–361. DOI: 10.1007/s11293-022-09740-x.
- Nichols, Bethany J. 2023. "Disentangling Social Class-based Inequality: How Social Position Affects Evaluations of Economic and Cultural Markers of Social Class." *Sociological Perspectives* 66 (4): 665–697. DOI: 10.1177/07311214221146597.
- Orlović, Slaviša. 2011. "Political Transformation and Socio-economic Changes in Serbia." In *Welfare States in Transition – 20 Years after the Yugoslav Welfare Model*, eds. Marija Stambolieva and Stefan Dehner, 262–287. Sofia: Friedrich Ebert Foundation.
- Ormerod, Richard. 2020. "The History and Ideas of Sociological Functionalism: Talcott Parsons, Modern Sociological Theory, and the Relevance for OR." *Journal of the Operational Research Society* 71 (12): 1873–1899. DOI: 10.1080/01605682.2019.1640590.
- Pajević, Desimir, Milan Plavšić, i Filip Šuković. 1974. *Motivisanost srednjoškolske omladine za starešinski poziv u JNA*. Beograd: Centar za klasifikaciju i selekciju ljudstva za potrebe JNA.
- Powers, Mary G. 2021. "Measures of Socioeconomic Status: An Introduction." In *Measures of socioeconomic status*, eds. Mary. G. Powers, 1–28. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2022. "Western Balkans Digital Economy Society Index." *Regional Cooperation Council*. Last Accessed December 15, 2024. <https://www.rcc.int/download/docs/WB%20Desi%20Report%202022.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2023a. „Vitalni događaji, 2022.” *Republički zavod za statistiku*. Jul 3, 2023. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/vesti/statisticalrelease/?p=14058>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2023b. „Unutrašnje migracije, 2022.” *Republički zavod za statistiku*. Jul 10, 2023. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/vesti/statisticalrelease/?p=13629>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2023c. „Bruto domaći proizvod, 2022.” *Republički zavod za statistiku*. Oktobar 2, 2023. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/vesti/statisticalrelease/?p=13820>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2023d. „Municipalities and Regions.” *Republički zavod za statistiku*. Decembar 25, 2023. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/publikacije/publication/?p=15527>.

- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2024. „Statistički godišnjak Republike Srbije, 2024.” *Republički zavod za statistiku*. Oktobar 21, 2024. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/publikacije/publication/?p=15984&tip=2>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2025. „Anketa o radnoj snazi, IV kvartal 2024.” *Republički zavod za statistiku*. Februar 28, 2025. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/HtmlL/G20251056.html>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. n.d. „Registrovana zaposlenost prema polu i opštini prebivališta (NSTJ).” *Republički zavod za statistiku*. Poslednji pristup Januar 31, 2025. <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/24021308?languageCode=sr-Latn>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. n.d. „Srbija popis 2022.” *Republički zavod za statistiku*. Poslednji pristup Decembar 12, 2024. <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/>.
- Rodriguez-Hernandez, Carlos Felipe, Eduardo Cascallar, and Eva Kyndt. 2020. “Socio-economic Status and Academic Performance in Higher Education: A Systematic Review.” *Educational Research Review* 29: 100–305. DOI: 10.1016/j.edurev.2019.100305.
- Russo, Federica. 2009. *Causality and Causal Modeling in the Social Sciences*. Dordrecht: Springer.
- Sauer, Johannes, Matthew Gorton, and Sophia Davidova. 2019. “What Drives Rural Out-migration? Insights from Kosovo.” *Post-Communist Economies* 31 (2): 200–217. DOI: 10.1080/14631377.2018.1506623.
- Saunders, Mark, Philip Lewis, and Adrian Thornhill. 2024. *Research Methods for Business Students*. Harlow: Prentice Hall Pearson Education.
- Sitthiyot, Thitithep, and Kanyarat Holasut. 2020. “A Simple Method for Measuring Inequality.” *Palgrave Communications* 6 (112): 1–9. DOI: 10.1057/s41599-020-0484-6.
- Standard Bank Group. 2024. “Kosovo: Statistical Overview.” Last Accessed December 12, 2024. <https://www.tradecub.standardbank.com/portal/en/market-potential/kosovo/overview>.
- Starčević, Srđan. 2024. „Povratak obaveznog služenja vojnog roka u Evropi – društveni determinizam i perspektive.” *Politika nacionalne bezbednosti* 26 (1): 11–26. DOI: 10.5937/pnb26-50140.
- Syrovatka, Miroslav, and Martin Schlossarek. 2019. “Measuring Development with Inequality: How (should) Aggregate Indicators of Development Account for Inequality?” *Ecological Economics* 164: 106–320. DOI: 10.1016/j.ecolecon.2019.04.032.

- Tan, Jacinth J. X., Michael W. Kraus, Nichelle C. Carpenter, and Nancy E. Adler. 2020. "The Association between Objective and Subjective Socioeconomic Status and Subjective Well-being: A Meta-analytic Review." *Psychological Bulletin* 146 (11): 970–1020. DOI: 10.1037/bul0000258.
- Titmuss, Richard M. 2018. "The Social Division of Welfare: Some Reflections on the Search for Equity." In *Essays on the Welfare State*, eds. Richard M. Titmuss, 17–30. Bristol: Policy Press.
- Trading Economics. 2024a. "Kosovo Average Monthly Wages." *Trading Economics*. Last Accessed December 15, 2024. <https://tradingeconomics.com/kosovo/wages>.
- Trading Economics. 2024b. "Kosovo Gross Fixed Capital Formation." *Trading Economics*. Last Accessed December 15, 2024. <https://tradingeconomics.com/kosovo/gross-fixed-capital-formation>.
- Trading Economics. 2024c. "Kosovo Indicators." *Trading Economics*. Last Accessed December 15, 2024. <https://tradingeconomics.com/kosovo/indicators>.
- UNICEF. 2022. "Annual Report 2021: UNICEF Kosovo (UNSCR 1244) Programme." *UNICEF*. Last Accessed December 14, 2024. <https://www.unicef.org/kosovoprogramme/reports/annual-report-2021>.
- Uvalić, Milica. 2021. *Industrial Policy in Serbia: Towards Major Reliance on Internal Sources of Growth*. Belgrade: Friedrich Ebert Stiftung.
- Uvalić, Milica, and Will Bartlett. 2021. *Regional Disparities and Regional Development Policies in Serbia*. Belgrade: Friedrich Ebert Stiftung.
- Uvalić, Milica. 2007. "How Different is Serbia?" In *Transition and Beyond: Essays in Honor of Mario Nuti*, eds. Saul Estrin, Grzegorz W. Kolodko and Milica Uvalić, 174–190. London: Palgrave Macmillan.
- Vuković, Danilo, and Marija Babović. 2022. „U lavirintu siromaštva i socijalne isključenosti: socijalna politika i država blagostanja u Srbiji.” *Kolofon*. Last Accessed December 14, 2024. <https://secons.net/wp-content/uploads/2023/02/Vukovic-i-Babovic-U-lavirintu-siromastva-i-iskljucenosti.pdf>.
- Wilson, Janie H., and Shauna W. Joye. 2019. "Research Designs and Variables." In *Research Methods and Statistics: An Integrated Approach*, eds. Jannie Wilson and Shauna Joye, 40–72. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- World Bank Group [WBG]. 2024a. "Population, Total." *World Bank Group*. Last Accessed December 12, 2024. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=XX>.

- World Bank Group [WBG]. 2024b. "Education Statistics." *World Bank Group*. Last Accessed December 12, 2024. <https://datatopics.worldbank.org/education/country/kosovo>.
- Zafirovski, Milan. 2023. "Economics and Social Stratification: Classical-neoclassical Economists' Thought on Class Structure and Related Phenomena." *The European Journal of the History of Economic Thought* 30 (2): 157–205. DOI: 10.1080/09672567.2022.2143544.
- Yang, Yang, and Jan-Eric Gustafsson. 2004. "Measuring Socioeconomic Status at Individual and Collective Levels." *Educational Research and Evaluation* 10 (3): 259–288. DOI: 10.1076/edre.10.3.259.30268.

Predrag Radojević*

*Military Academy, University of Defence,
Belgrade, Republic of Serbia*

Dražko Živković**

*Military Academy, University of Defence,
Belgrade, Republic of Serbia*

SOCIOECONOMIC CHARACTERISTICS OF CADETS OF THE MILITARY ACADEMY***

Resume

The subject of this paper is the study of the socioeconomic characteristics of cadets at the Military Academy, attempting to define these characteristics at the individual, family, and regional levels. The aim was to gain insight into cadets' fundamental socioeconomic characteristics, descriptions, and connections to the broader socioeconomic context. Both primary and secondary data were collected for this analysis. Correlation, factor analysis, and clustering were employed. The findings indicate that regional affiliation is a crucial characteristic that can classify respondents into two groups: those from developed regions in northern Serbia and those from less developed southern regions. Additionally, the participation of female cadets is comparable to levels seen in developed European countries. Almost 70 percent of cadets come from urban and semi-urban areas, while two-fifths originate from a single region, specifically Sumadija and Western Serbia. More than half of the cadets come from working-class backgrounds, and slightly more than one-fifth have a military background. Furthermore, nearly three-quarters of cadets have completed their secondary education at a Military Grammar School or

* E-mail address: predrag.radojevic@va.mod.gov.rs; ORCID: 0000-0003-3832-0184.

** E-mail address: drasko.zivkovic@gmail.com; ORCID: 0009-0002-1557-1810.

*** This work is the result of the engagement of its authors within the scientific research project BA/ДХ/1/24–26 “Value orientations and attitude towards the tradition of Military Academy cadets”.

a civilian gymnasium, and the academic success achieved by over half of the cadets can be characterized as very good.

Keywords: socioeconomic characteristics, socioeconomic status, cadets, Military Academy, Serbia.

* Овај рад је примљен 15. априла 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 14. маја 2025. године.